

A magánélethez való jog elméleti alapjai*

MENYHÁRD ATTILA**

1. Bevezetés

Aligha van a jognak homályosabb fogalma, mint a magánélethez való jog, és ennek több oka is van. A magánélet védelme nagyon erősen kötődik az egyén és a közösség kapcsolatának megítéléséhez, és ennek tükrében folyamatosan változik a tartalma és változnak a védelem határai is. A magánélet fogalmának nemcsak bizonytalan a meghatározása, de valójában a meghatározás sem lehet állandó, ahogy az egyén társadalmi részvételének formái is változnak, elsősorban a technikai fejlődés következtében. Abban ma már egységesek az európai jogrendszerek, és az amerikai jog is, hogy a magánélet védendő érdek. Abban azonban már nagyon eltérő megközelítésekkel találkozunk, hogy a magánéletet a jogrendszernek mennyiben kell a jogalanyok számára biztosított önálló jogként védenie, és mennyiben olyan egyéb alanyi jogokkal, amelyek a szükséges védelmi hatást biztosítani tudják.

Nincs két olyan jogrendszer, amely a fejlődésnek azonos útját járta volna be. Az amerikai jogban a magánélethez való jog a személyiségi jogok védelmének széles értelmezésben részesülő 'anyajogává' vált, amellyel a személyiség védelmének bármely aspektusa összefüggésbe hozható. Ennek oka elsősorban az alkotmányos és a magánjogi jogvédelem szoros kapcsolata. Az angol jogban a magánélethez való jog védelme kártérítési igények érvényesítése kapcsán merült fel, és az angol gyakorlat csak pár évvel ezelőtt, az Európai Emberi Jogi Egyezménynek (EJEE) az 1998-as *Human Rights Act* útján való implementálása eredményeként kezdte elfogadni azt, hogy a *privacy* megsértése kártérítési igény alapja lehet, jóllehet a magánélethez való jog sérelmét önálló kártérítési jogalaként a mai napig sem nevesítik. A német bírói gyakorlat a sajtóval szemben indított perek, valamint a személyiség egyes jegyei (például név, képmás) kereskedelmi értékének védelme kapcsán szembesült a magánélet védelmével, amelyet a német gyakorlatban és jogirodalomban az általános személyiségi jog részének tekintenek. A magyar bírói gyakorlat – büntetőjogi és magánjogi igények kapcsán is – természetes módon tekintette a magánélet tiszteletben tartását védett jogi érdekeknek, azonban a magánélethez való jog az új Polgári Törvénykönyvben önálló személyiségi jogként is nevesítésre került.¹

* A tanulmány az MTA BTK Médiatudományi Kutatócsoport támogatásával készült.

** Tanszékvezető egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. E-mail: menyhard@ajk.elte.hu.

¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 2:43. § b) pont.

Korántsem tekinthető magától értetődőnek, hogy a magánélet védelmét a jognak az egyéb alanyi jogokhoz képest önállóan nevesített és az egyéb személyiségi jogoktól elhatárolható tartalmú alanyi jog biztosításával kell megoldania. A magánélethez való jog alkotmányos és emberi jogi védelme sem feltétlenül jár azzal a következménnyel, hogy a magánjognak ezzel azonos tartalmú személyiségi jogot kell elismernie, mert ezek a jogi instrumentumok a jogalkotóval szemben támasztanak elvárásokat, a jogvédelem eszközeit azonban nem írják elő. A magánélet tiszteltetésben tartásához való jog az EJEE 8. cikkelyének és az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésének a hasonló tartalmú rendelkezéseiben is nevesített, védett jog. Különösen olyan jogrendszerben, amely egyes személyiségi jogokat – köztük a magánélethez való jogot is – nevesített módon határoz meg, a magánélethez való jog tartalmának és a védelem határainak meghatározását nehezíti, hogy a magánélethez való jog egyes tartalmi elemeit számos nevesített személyiségi vagy egyéb jog – így különösen a személyes szabadság, a magánlakás, a jóhírnév, a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog, vagy a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog – is védi. Ezek a személyiségi jogok voltaképpen az alkotmányos vagy emberi jogi értelemben vett magánélethez való jog tartalmát is képezik.

Ez részben azért okoz problémát, mert a magánélethez való jog nevesítése a magánélet védelmének önálló, a többi – a magánélethez való joggal tartalmilag átfedésben lévő – nevesített személyiségi jogtól elhatárolt tartalmának meghatározása iránti igényt veti fel, másrészt pedig azért, mert fel kell oldani a magánélethez való jog más, azonos szinten védett jogokkal – elsősorban a szólásszabadsággal és a véleménynyilvánítás szabadságával – való konfliktusát. Ez a konfliktusfeloldás a bírói gyakorlat feladata, ahogy azonban például a közéleti szereplők személyiségi jogainak védelmével és a sajtószabadság érvényesülésével kapcsolatban felvetett problémák is mutatják, szükség lenne olyan általános elvekre, amelyek ennek során megfogalmazhatók és követhetők. A jogfejlődés útjainak és a felmerülő problémáknak sokszínűsége és változékonysága, továbbá a magánélet védelmének általános társadalmi aspektusai miatt a magánélethez való jog általános elméleti megközelítése és magyarázata nem lehetséges.

A privacy nem csak egy alkotmányos (emberi) jog, de általános és különös tartalommal bíró jogok gyűjtőfogalma is, amelyet egyébként az EJEE 8. cikke is példálózó jelleggel felsorol. Ez fordítva is igaz: a magánélethez való jog konkretizált tartalmát nevesített személyiségi jogok adják. Ilyen, a magánélethez való jog általános koncepciója alá vont jog például az egyénre vonatkozó információk, a családi élet, a magánlakás vagy a kommunikáció védelme is. A magánélethez való jog lehetséges megközelítésének különbözőségei azonban nem pusztán erre a fogalmi többrétűsége vezethetők vissza, hanem arra a kettősségre is, amely már a tartalmi meghatározás legalapvetőbb szintjén is jelentkezik. A magánélet védelmének címszava alá vont jogokat összekötő kapocs az emberi méltóság védelmében, és az egyéni szabadság védelmében is meghatározható. A magánélet védelmét az emberi méltóság védelméhez kötő megközelítés elsősorban a kontinentális európai jogrendszerekre, míg a személyes (döntési) szabadság védelméhez kapcsoló megközelítés az amerikai jogra jellemző, ami egyébként nem vezet szükségképpen egyes tényállások megítélésében gyakorlati különbségekre.

A jogsértés megállapításának – például a személyes adatok, a magánlakás, a képmáshoz való jog, magánközlések védelmével kapcsolatos tényállások esetén – az európai jogokban sem szükségszerű feltétele az emberi méltóság sérelme. A jog a jogalany döntési szabadságát védi, és ha a számára fenntartott döntési szabadság mások beavatkozása folytán sérül, a jogsértés akkor is megvalósul, ha egyébként a méltóságát nem csorbítja a jogsértő magatartás. Így, ha valakit a

magánlakásában fotóznak le az utcáról, a magánélethez való joga akkor is sérül, ha egyébként a kép nem alkalmas az emberi méltóság csorbítására. A legtöbb tényállás ugyanakkor a döntési szabadság és az emberi méltóság sérelme szempontjából egyaránt megközelíthető és magyarázható. Ha például arra keressük a választ, hogy miért sérti a magánélethez való jogot annak a hírnek a megjelenése, hogy egy házaspár már nem egy szobában alszik, akkor egyaránt igaz az, hogy az irántuk tanúsított társadalmi tisztelet csökken, és az, hogy sérült a döntési szabadságuk abban a tekintetben, hogy a magánéletükkel kapcsolatos tényeket másokkal megosszák.² A szakirodalomban megjelent javaslat arra, hogy a szabadság és az emberi méltóság védelme helyett az *autonómia* védelme legyen a magánélethez való jog védelmének tartalmi alapja,³ azonban valószínűleg ez sem hoz minket közelebb a magánélethez való jog fogalomszerű meghatározásához.

Az alábbiakban áttekintem a magánélethez való jog iránti védelem igényének felmerülésével és tartalmi meghatározásával kapcsolatos problémákat, a magánjog fejlődésének aspektusából. Megvizsgálom az Európai Emberi Jogi Bíróság (EJEB) gyakorlatát, amely az európai jogrendszerek számára referenciaként szolgálhat. Foglalkozom a magánélethez való jog védelmével kapcsolatos egyes kiemelt problémákkal, valamint a magánélethez való jognak más személyiségi jogokhoz való viszonyával. Ezt követően pedig megvizsgálom azt, hogy a magánélethez való jog védelmét a magánjog szankciórendszere milyen eszközökkel tudja hatékonyan biztosítani. A fejlődési tendenciák nemzetközi tapasztalatainak vizsgálata nem öncélú. A tanulmány elsősorban arra keresi a választ, hogy a magyar gyakorlat mit tanulhat ebből, és a magyar szabályozás – elsősorban az Ptk. – milyen változásokat hoz és milyen alkalmazási korlátai vannak.

2. A magánélet polgári jogi védelme

2.1. A magánélet védelme: right to be let alone vagy a személyiség alapja?

Viszonylag ritka, hogy egy jogilag védett, a modern jogrendszerek fejlődésében expanzív szerepet játszó érdek nevesítése és a jogvédelem iránti igény megfogalmazása egy tanulmányhoz legyen köthető, a magánélethez való jog azonban ilyen. A *right to privacy* elismerése és érvényesítése iránti igényt Samuel D. Warren és Louis D. Brandeis vetették fel egy 1890-ben, a Harvard Law Review által közölt tanulmányban. Kiinduló gondolatuk az volt, hogy a jog egyik régi és általánosan elfogadott elve az egyének személyének és tulajdonának védelme, amely a társadalmi változások tükrében időnként újragondolásra szorul. Ennek a fejlődésnek és újragondolásnak az eredményeként a jognak a magánélet védelmét általános és abszolút szerkezetű anyagi jog biztosításával kell megoldania, amely magában foglalja az emberi szellem és az emberi érzelmek

² Hans NIEUWENHUIS: The Core Business of Privacy Law: Protecting Autonomy. In: Katja S. ZIEGLER (szerk.): *Human Rights and Private Law*. Oxford, Hart, 2007. 15–20. 16.

³ Uo., 20.

bármely megnyilvánulásának védelmét is – a jogosult hozzájárulásának hiányában – a nyilvános közlésekkel szemben, ideértve a személy képmásának bármely formában való reprodukcióját is.⁴

Warren és Brandeis cikkét elsősorban a sajtóval szembeni ellenézés motiválta, amelynek alapja az volt, hogy a sajtó társasági eseményekről tudósítva, az érintettek hozzájárulása nélkül hozott nyilvánosságra társasági eseményeken elhangzott személyes természetű információkat. Az írást rendkívül kiterjedt és nehezen áttekinthető bírói gyakorlat követte, amelyben már elveszni látszottak a magánélethez való jog elvi alapjai és körvonalai is. Prosser a magánélethez való jog bírói gyakorlatát négy esetscsoportban absztrahálta. Az első esetscsoportnak a társadalom kizárásába való beavatkozás – Warren és Brandeis által egyébként nem tárgyalt – eseteit tekintette, amelynek megnyilvánulási formái például a magánbeszélgetés kihallgatása, a levéltitokba való beavatkozás, a személy kényszerítése, bankszámla adatainak megtekintése. Ha azonban az egyéni magatartás helyszíne (például beszélgetés az utcán) vagy az adatfelvétel természeté (például rendőrségi eljárás) folytán az egyén nem várhatja el, hogy hagyják őt békén (*right to be let alone*), a beavatkozás nem tekinthető a magánélet sérelmének. A második esetscsoportba a magántények nyilvánosságra hozatalát sorolta. Ebben az esetkörben a magatartást akkor tekinti jogsértőnek, ha azzal 'magántényt' közvetít a jogsértő a nyilvánosság felé. Ha a tényközlés nem magánkommunikációban történik, vagy ha a tény nem magánjellegű – mert például az érintett munkájával vagy vállalkozásával kapcsolatos –, vagy a közlő fél olyan tényt közöl, amelyet ő maga sem fedett el a nyilvánosság előtt (például a ház kinézete, amelyben lakik), akkor a magánélet nem sérül. Nem tekinti Prosser a magánélet sérelmének azt sem, ha a közlés egyébként nem sértő, vagy ésszerűen eljáró személyek számára nem visszatetsző. A harmadik esetscsoportba az egyénnel kapcsolatos tények közösség előtti, hamis színben való feltüntetésének eseteit, a negyedikbe pedig a személyiség megjelenési formáinak (elsősorban a név és a külső megjelenésének) előnyök szerzése végett, az érintett hozzájárulása nélküli felhasználását sorolta.⁵ Ezt a négy tényálláscsoportot Prosser valójában négy különböző kártérítési tényállásnak (*tort*) tekinti, amelyeknek igazából nincs közös vonásuk sem elvi tekintetben, sem a jogsérelem megállapításának a feltételeiben.⁶

Az amerikai jogtudományban korántsem alakult ki egyetértés a *right to privacy* önálló jogként való elismerhetőségéről. A nevesített egyéb személyiségi jogi jogsértési tényállások és a magánélet védelmének átfedése ugyanis megkérdőjelezi azt, hogy a magánélet sérelme valóban *sui generis* magánjogi tényállás-e, és a magánélethez való jog valóban önálló alanyi jog-e, amelynek lehet egyéb személyiségi jogi jogsértésektől függetleníthető tartalma.⁷ Ezért van olyan, aki egyes specifikus személyiségi jogokból levezetett kategóriának tekinti, amely valójában már elismert, védett és nevesített személyiségi jogok klasztere, amelynek tartalma ráadásul túlzottan homályos ahhoz, hogy a jog számára meghatározható és valóban alkalmazható legyen.⁸ Mások lehetségesnek tartják a *privacy* tényállásainak közös nevezőre hozását, és egyes problémák eseté-

⁴ Samuel D. WARREN – Louis D. BRANDEIS: The Right to Privacy. *Harvard Law Review*, 1890. 193–220. o., 214.

⁵ William L. PROSSER: Privacy. *California Law Review*, 1960. 383–423.

⁶ Uo.

⁷ H. J. McCLOSKEY: Privacy and the Right to Privacy. *Philosophy*, 1980. 17–38.

⁸ Judith JARVIS THOMSON: The Right to Privacy. *Philosophy and Public Affairs*, 1975. 295–314.

ben, mint például a sajtó és az egyén viszonya, hasznosnak tartják a magánélet védelméhez fűződő érdekek azonosítását.⁹ Van, aki szerint azért szükséges a right to privacy önálló alanyi jogként való nevesítése és elismerése, mert a magánélet védelme egyébként nem illeszthető be a tulajdon és a személy védelmének dichotómiájába.¹⁰

Míg a jogirodalom egy része a bírói gyakorlat eredményeinek általános érvényű megfogalmazására törekszik, erősen foglalkoztatja a jogtudományt az is, hogy a magánélet védelmének lényegét miben lehet megragadni. E törekvések eredményeként általánosságban megállapítható, hogy a magánélet védelme a társadalmi berendezkedés egyik alapvető eleme, amelynek középpontjában az egyénnek a személyére vonatkozó információ feletti rendelkezés joga áll, és hatékony védelme megköveteli az egyén kontrollját a saját társadalmi környezete felett.¹¹ A magánélet a személyeknek a személyiséggé váláshoz és a személyiségként való létezéshez fűződő érdekét védi, ezért tekinthető minden emberi lényt megillető jognak.¹²

2.2. Szükség van-e a magánülethez való jog elismerésére a polgári jogban?

Az angol bírói gyakorlat nagyon nehezen fogadta el a privacy sérelmét kártérítési igény alapjául, és nem is kezeli önálló kártérítési tényállásként. Anélkül, hogy az angol bírói gyakorlat részletes történeti elemzését adnám, két közelmúltbeli angol bírósági döntéssel foglalkozom részletesebben, amelyeken keresztül jól megragadható az angol jog fejlődése, és ezen keresztül valójában a magánülethez való jog magánjogi elismerésének alapproblémája. Ez a fejlődés azért is érdemel megkülönböztetett figyelmet, mert joggal veti fel azt a kérdést, hogy a privacy sérelmének önálló tényállására valóban szükség lehet-e egy jogrendszerben.

Az egyik ügy felperese az ismert fotómodell, Naomi Campbell, az alperese pedig az MGN Ltd., a Daily Mirror kiadója volt.¹³ A Daily Mirror egyik száma címlapon közölt cikket Naomi Campbellről, „Naomi: I am a drug addict” címmel. A cikk együtt érző és támogató hangnemben írt a felperes küzdelméről a kábítószer-függőség ellen. A cikket fotók is illusztrálták. Az egyik fényképen a felperes volt látható, amint éppen távozik a névtelen kábítószerfüggők találkozójáról. A fényképeket egy szabadúszó riporter készítette, akit az alperes éppen ebből a célból vett igénybe, és a klinika épülete is világosan azonosítható volt a fotókról. A felperes Naomi Campbell a *breach of confidence*, valamint az 1998-as adatvédelmi törvény alapján kért kártérítést. A Lordok Háza megállapítása szerint az nem volt jogellenes, hogy az alperes lapja nyilvánosságra hozta az alperes kábítószer-függőségének és a gyógykezelésnek tényét. Az azonban, hogy részleteket közölt a névtelen kábítószerfüggők egyesületének működéséről és a gyógykezelésben való szerepéről, továbbá olyan fényképeket is nyilvánosságra hozott, amelyeken az egyesület működésének helyszíne felismerhető volt, túlmént azon a mértéken, amely a kábítószer-

⁹ Thomas SCANLON: Thomson on Privacy. *Philosophy and Public Affairs*, 1975, 315–322.

¹⁰ James RACHELS: Why Privacy is Important. *Philosophy and Public Affairs*, 1975, 323–333.

¹¹ Charles FRIED: Privacy. *The Yale Law Journal*, 1968. 475–493.

¹² Jeffrey H. REIMAN: Privacy, Intimacy and Personhood. *Philosophy and Public Affairs*, 1976. 26–44.

¹³ *Campbell v. MGN Ltd.*, [2004] UKHL 22.

függőségét korábban nyilvánosan tagadó felperes állításainak cáfolatához tisztességes módon szükséges volt. Az orvosi kezeléssel kapcsolatos információ magántermészetű, amelynek közlésére a lap nem volt jogosult.

A Lordok Háza foglalkozott azzal a kérdéssel is, hogy az adott tényállásban a véleménynyilvánítás szabadsága igazolhatja-e a magánéletbe való beavatkozást. Ennek során abból indult ki, hogy az EJEE 8. cikkében foglalt magánéletbe való jog és a 10. cikkében foglalt véleménynyilvánítás szabadsága azonos értékűek, és egyiknek sincs prioritása a másikkal szemben, ezért elsősorban a beavatkozás arányosságát kell vizsgálni. Annak elfogadása mellett, hogy a jognak a sajtó számára egy bizonyos tűréshatárt kell biztosítania, sem fogadható el semmiképpen a gyógykezelés részleteinek – különösen a helyszínének – feltárása, hiszen az ez által okozott érzelmi megrázkódtatás éppen a gyógykezelés sikerét veszélyezteti. Azzal ugyanis, hogy a fotókon felismerhetővé vált a kezelések helyszíne, a felperes elvesztette a bizalmát abban, hogy az egyesület olyan biztonságos menedék számára, amely a gyógyulásához megfelelő közeget biztosít. A kezelés helyének nyilvánosságra hozatala ténylegesen visszatartotta a felperest attól, hogy azt újra felkeresse. Azaz nem a gyógykezelésről – és ezzel a felperes korábban tagadott szenvedélybetegségéről – való híradás tette jogellenessé az alperes lapjának eljárását, hanem a kezelés helyszínét felismerhetővé tévő fotó. Az eset annyiban mérföldkő a magánélet jogi védelmének fejlődésében, hogy első ízben ismerte el az angol gyakorlat a magántermészetű információ védelmét akkor is, ha azt nem bizalmi viszonyban szerezte meg a fél. A felperesnek megítélt, összesen nyolcezer-hétszázötven angol font vagyoni és nem vagyoni kártérítés alapja azonban továbbra is a breach of confidence volt. A magánéletbe való jogot a bíróság voltaképpen a breach of confidence tortjának az alkalmazásával védte meg.¹⁴

A másik tényállás¹⁵ két ismert színész, Michael Douglas és Catherine Zeta-Jones esküvőjéhez kötődik, akik egyébként a pernek a felperesei is voltak. A két filmszínész, az előzetes várakozások szerint is nagy társasági eseménynek ígérkező esküvőjüket megelőzően, szerződést kötött az OK! magazinnal, a per harmadik felperesével, amelyben az OK! magazin számára jelentős ellenérték fejében kizárólagos jogot biztosítottak az esküvőről közölt képek megjelentetésére. Megállapodtak a felek abban is, hogy a közlésre kiválogatott képeket a házaspár előzetesen megtekinti, és a magazinnak megtilthatják bármelyik fotó megjelentetését. Vállalta a házaspár azt is, hogy minden igyekezetükkel azon lesznek, hogy az esküvőn más lap ne jelenhessen meg, és az OK! magazin riporterein kívül más jelenlévő vendég se készíthessen fényképet. Az esküvőre azonban, minden elővigyázatosság ellenére, sikerült bejutnia egy szabadúszó riporternak, aki az ott – természetesen a házaspár hozzájárulása nélkül – készített fotókat eladta az OK! versenytársának, a Hello! magazinnak. Amikor a házaspár a bíróságtól azt kérte, hogy az a Hello! magazinnal tiltsa meg a képek közlését, a fellebbviteli bíróság végül ezt megtagadta. Az eltiltás iránti kérelem megtagadásának az volt az indoka, hogy a fellebbviteli bíróság álláspontja szerint ebben a helyzetben a felpereseknek csak kereskedelmi érdeke sérült, mivel a fényképek már egyébként ténylegesen megjelentek, ráadásul korábban, mint az arra jogosultságot szerző OK! magazinban. Ennek oka elsősorban az volt, hogy az OK! magazin a szerződésük szerint egyez-

¹⁴ Ken OLIPHANT: England and Wales. In: Helmut KOZIOL – Barbara STEININGER (szerk.): *European Tort Law 2004*. New York, Springer, 2005. 227–247.

¹⁵ *Douglas v Hello! Ltd.* [2005] EWCA Civ 595.

tett arról, hogy mely képeket közölhet, ami időt vett igénybe. Bár az alperes Hello! magazin által közzétett képek lényegesen rosszabb minőségűek voltak, azok az előzetes egyeztetés hiánya miatt előbb tudtak megjelenni, jelentős bevételt eredményezve a lapnak.

A kártérítési perben a bíróság, a fellebbviteli bíróság által helyben hagyott döntésével végül a Douglas-házaspárnak összesen hétezer-ötszáz angol font nem vagyoni kártérítést ítélt meg annak kompenzálására, hogy el kellett viselniük a fényképek hozzájárulásuk nélküli megjelenését, az OK! magazinnak pedig egymillió font vagyoni kártérítést ítélt meg az elmaradt vagyoni előny kompenzálására. Bár a döntés során a bíróságok fontolóra vették azt, hogy a *tort of privacy* elismerésével, annak alapján ítélnének meg kártérítést, arra a következtetésre jutottak, hogy erre nincs szükség. Az angol gyakorlatban már elismert breach of confidence alapján ítélték meg kártérítést, és arra jutottak, hogy ez megfelelően védi a felpereseknek a magánélet védelméhez fűződő érdekét, ezért a *tort of privacy* önálló kártérítési tényállásként való elfogadására és hivatkozására nincs szükség. Ezzel egyúttal megerősítették azt is, hogy a magánülethez való jogot a bizalom védelme megfelelően érvényesíti. Figyelemre méltó továbbá, hogy a bíróság a kártérítés mértékének meghatározása során nem alkalmazott *licencia-analógiát*, a döntés pedig sokkal inkább *restitúciós*, jogalap nélküli gazdagodási jellegű volt, mintsem szoros értelemben vett kártérítés.¹⁶

Az angol bírói gyakorlatnak ezt a fejlődési tendenciáját erősíti meg az a döntés, amely a nagyközönség számára, elsősorban a Forma-1 autóversenyek szervezése kapcsán ismert nemzetközi autósövetség (*Fédération Internationale de L'Automobile* – FIA) elnökségét hosszú ideig ellátó közismert személy, Max Mosley ügyében 2008-ban született. A tényállás szerint az alperes által kiadott News of the World című lap „F1 Boss has Sick Nazi Orgy with Five Hookers” szalagcímmel cikket közölt Max Mosley náci szerepjátszókkal egybekötött szexuális szokásairól. Az angol bíróság a magánülethez való jog sérelme miatt a breach of confidence alapján ítélt meg kártérítést.¹⁷

Az angol gyakorlat ezekkel a döntésekkel elfogadta és kifejezésre juttatta, hogy a magánélet védelme olyan érték, amelyet a jognak szankciórendszerével védenie kell. Az angol bíróságok azonban nem tartják szükségesnek, hogy a személyiség védelmét szolgáló tényállásokat a right to privacyval kibővítsék. Úgy tűnik, hogy az esetjog nem is mutatja fel azokat a problémákat, amelyek megoldásához erre mindenképpen szükség lenne. Egyszerre igaz tehát az, hogy a magánéletet az angol bíróságok a jog által védelemben részesített értéknek ismerik el (így absztrakt értelemben elfogadják a right to privacyt), és az, hogy a jogvédelem megfelelő biztosításához nem feltétlenül tartják szükségesnek a right to privacyt önálló alanyi jogként elfogadni és nevesíteni mindaddig, amíg egyébként ennek az elismert érdeknek a védelmét a jog a meglévő eszközökkel is meg tudja oldani.

Jó oka van annak, hogy a right to privacynek régi és széles körű amerikai és angol jogirodalma van, míg a kontinentális jogrendszerekben a kérdés ilyen formában sokáig nem merült fel. Mára is valójában az angolszász és az EJEE hatására vált ebben a megfogalmazásban érdekessé. A right to privacy nevesített elismerése és védelme a magánjogban ugyanis jellegzetesen angol-amerikai kérdésfeltevés, és a *tort law* rendszerére vezethető vissza. A polgári jogi felelős-

¹⁶ Ken OLIPHANT i. m. (14. lj.) 220–250.

¹⁷ *Mosley v. News Group Newspapers*, [2008] EWHC 1777 (QB).

ségnek három alapvető modellje alakult ki az európai jogrendszerekben, amelyek a jogellenesség megfogalmazása mentén határolhatók el egymástól. Az angol jogban a kártérítési felelősség alapját képező magatartás jogellenessége csak akkor állapítható meg, ha a tényállás valamelyik nevesített tort körébe vonható. Az angol kártérítési jog nem tételez általános károkozási tilalmat, a károkozás annyiban tilos, amennyiben valamelyik nevesített tort alkalmazási körébe vonható. Az angol bíróságok számára nem az volt a kérdés, hogy a magánélet jogilag védendő érdeke-e, hanem az, hogy a magánélet védelméhez a tort of privacy bevezetésére szükség van-e, vagy egyéb, már elismert tortok (elsősorban a breach of confidence) megfelelően védik ezt az érdeket.

A francia modellt követő felelősségi rendszerek (ilyen a magyar is) a károkozás általános tilalmán alapulnak, és a kártérítési felelősség feltételeit *generálklauzulával* oldják meg. Ezekben a jogrendszerekben a kártérítési felelősség rugalmas rendszere miatt nem merül fel az a kérdés, hogy valamely nevesített alanyi jogot sértett-e a károkozó magatartás, mert a felelősségnek nem feltétele a különös jogsértő magatartás kimutatása. A német polgári jog nem tételez ilyen általános károkozási tilalmat, meghatározza azonban azokat a jogilag védett érdekeket, amelyek sérelme a kártérítési felelősséget megalapozó, jogellenes magatartást valósíthat meg. Mivel ezeknek a jogilag védett érdekeknek a körét a BGB¹⁸ 823 §-a eleve elég átfogóan határozza meg, és a bíróságoknak is széles terük van ezek mérlegelésében, a magánélethez való alanyi jog sérelmének kimutatása a német jogban sem feltétlenül szükséges a kártérítési felelősség megállapításához, vagy legalábbis a BGB 823 § (1) bekezdésének *sonstiges Recht* kitétele alá szubszumálható.

2.3. Sajtó, szólásszabadság és magánélet

A magánélet magánjogi védelmének dogmatikai alapjaival kapcsolatos kételyek annyiban mindenképpen megalapozottak, hogy a magánélet sérelmével kapcsolatos elismert igények a gyakorlatban nem általában, hanem jól meghatározott tényálláscsoportokban jelennek meg. Három ilyen tényálláscsoport azonosítható: az egyénnel kapcsolatos tények nyilvánosságra hozatala (elsősorban a sajtó útján), az egyén egyes *attribútumainak* – elsősorban nevének, képmásának, de bármely más azonosítható tulajdonságának – felhasználása kereskedelmi célból, továbbá a személyes adatok megszerzése és felhasználása. Nem véletlen, hogy az általános személyiségi jogot elismerő kontinentális jogokban a magánélethez való jog általános problémaként mindeddig nem jelentkezett. Az angol kártérítési jog sajátossága azonban a tortokra épülő rendszer, amely egyúttal a kártérítési jogi gondolkodás dogmatikai alapja is. Míg a francia modellt követő, generálklauzulára épülő kártérítési jogi gondolkodás – amilyen a magyar is – abból indul ki, hogy minden károkozó magatartás jogellenes, ha azt a jog jól meghatározott okokból jogszerűnek nem minősíti. A német pedig a jogilag védett érdekeket nevesíti (BGB 823. §).

Az angol kártérítési jogi dogmatika szerint a károkozás akkor jogellenes, ha valamely nevesített tort tényállását megvalósítja. Ha a károkozó magatartás nem azonosítható valamelyik tort tényállásával, jogellenesnek nem tekinthető, és így felelősség alapja sem lehet. Új tortot nehe-

¹⁸ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB).

zen, és csak akkor ismer el a gyakorlat, ha erre világos társadalmi igény van, és más tort fogalmi kereteinek bővítésével nem adható a társadalmi elvárásoknak megfelelő jogorvoslat. Ezért vonakodnak az angol bíróságok tort of privacy alapján megítélni a kártérítést,¹⁹ amíg például a breach of confidence, a *libel*, a *slander* vagy a *trespass tort*ja alapján megfelelő jogorvoslatot tudnak nyújtani azokra a helyzetekre, amelyekben a magánélet sérül. Az amerikai jogi gondolkodást érzékelhetően kevésbé teszi merevvé ez a rendszer, ezért nem akadt fenn azon, hogy a magánülethez való jog mint sui generis alanyi jog mentén tematizálja a magánélet védelmével kapcsolatos jogi problémákat.

A kontinentális jogrendszerekben az általános személyiségi jog elismerése és védelme lehetővé teszi a magánszféra védelmét úgy is, hogy azt a gyakorlat és az elmélet nem nevesíti, és a kártérítési felelősség generálklauzulán alapuló rendszere miatt nem okoz problémát a jogsértő magatartások nemvagyoni kártérítéssel való szankcionálása sem.

2.3.1. A sajtó

A magántények nyilvános közlése már Warren és Brandeis cikkében, továbbá Prossernél is a magánülethez való jog sérelmeként jelenik meg. A magántények nyilvánosságra hozása legtöbbször a sajtó közreműködésével történik, és ezért többnyire a sajtót helyezik ezeknek a kérdéseknek a vizsgálati középpontjába, de ez korántsem szükségszerű. Az internet különböző rendeltetésű és fenntartású felületei egyre inkább lehetővé teszik a magántények nyilvánosságra hozását anélkül, hogy abban a sajtó bármilyen módon közreműködne. A kontinentális jogrendszerekben azonban a magánülethez való jog védelmét a magántények sajtó útján való közzététele tette tudatossá. Azt, hogy ebben a modern jogfejlődés meddig jutott el, azok a perek illusztrálják leginkább, amelyeket Caroline von Hannover, monacói hercegnő indított különböző lapok ellen. Ezek az ügyek nemcsak azért érdekesek, mert a magánülethez való jog magánjogi és emberi jogi aspektusait határesetekkel vetették fel, hanem azért is, mert végül ezek a perek vezettek ahhoz, hogy az EJEB a közszereplők védelmének határait az emberi jogi jogvédelem szempontjából megfogalmazza. A monacói hercegnő személye hosszú ideje áll a bulvársajtó érdeklődésének középpontjában, és ő ugyanilyen régóta próbál ez ellen a jog eszközeivel küzdeni. Ügyei a sajtó és a magánülethez való jog valamennyi lényeges problémáját felhozzák, állásfoglalásra kényszerítve ezekben a kérdésekben a bíróságokat is. Az ügyek sajátossága, hogy valamennyi esetben a róla és a családtagjairól készült fényképek megjelentetésével kapcsolatosak (amint láttuk, ilyen helyzetek álltak a legfontosabb angol ügyek középpontjában is).

A német bírói gyakorlat is elfogadja azt, hogy a magánületbe való beavatkozás kártérítési felelősség alapja lehet, és hogy ezt a jogellenes magatartást az érintett személy hozzájárulása nélkül fényképek készítése és megjelentetése is megvalósíthatja. A Német Szövetségi Alkotmánybíróság²⁰ esetjoga alapján három elem determinálja a magánélet védelmét. Az egyik, a tartalmi elem szerint a magánélet sérelme megvalósulhat a tartalmánál fogva jellemzően magánügynek

¹⁹ Raymond WACKS: Why there will Never be an English Common Law Privacy Tort. In: Andrew T. KENYON – Megan RICHARDSON (szerk.): *New Dimensions in Privacy Law*. Cambridge, CUP, 2006. 154–183.

²⁰ Bundesverfassungsgericht (BVerfG).

tekintendő információ közlésével. Ilyen például naplóbejegyzések, házastársak közötti bizalmas kommunikáció, nemi élettel kapcsolatos kérdésekre, betegségekre, vagy társadalmilag deviáns magatartásokra vonatkozó információ közlésével. A védett körbe beletartozik a szülők és kiskorú gyermekek közötti kapcsolat is. A másik, a térbeli elem azokat a helyeket és helyzeteket jellemzi, ahova a nyilvánosság elől az egyének visszavonulhatnak annak érdekében, hogy személyiségük fejlődjön, és hogy a pszichés túlterheltséget elkerüljék. Tipikusan ilyen az otthon. Egy harmadik elem pedig, amelynek sem tartalmi, sem térbeli jellemzője nincsen, a mindennapi és személyes cselekvés. Ennek védelmével azt ismeri el a gyakorlat, hogy a személyiség fejlődése nem ér véget az otthon bejárati ajtajánál; ilyen helyzet például a visszavonulás egy étterem csendes sarkába.²¹

A magánélethez való jog személyhez fűződő jogként az egyéni szabadság és a személyiség szabad kibontakozásának alkotmányos jogát konkretizálja a magánjogban. Az egyéni létben a személyes szabadság megvalósítása feltételezi azt, hogy a személy maga dönthet arról, hogy a magánéletében kik és milyen mértékben vesznek részt. A magánélethez való jog az önmeghatározás jogát jelenti. Semmiképpen sem korlátozódik a személyiség érinthetetlen szférájára (bár azt nyilván magában foglalja), hanem kiterjed minden olyan információra, amely a személyre vonatkozik, vagy vele összefüggésbe hozható. Az adatok mellett ilyen a név, a képmás és a hang is. A személyre vonatkozó információ védelmének szükségessége abból fakad, hogy a személyiség szabad kibontakozását ezeknek az információknak a külvilágban való fogadtatása – az egyénre való visszahatása folytán – befolyásolja.²² Kennard bíró szavai²³ valamennyi jogrendszerben és valamennyi társadalomban jól fejezik ki ennek lényegét: önmagunkat azáltal határozzuk meg, hogy eldöntjük, mi az, amit a világ elé tárunk és mi az, amit magunknak megőrzünk. A személyiség szabad kibontakozásához és védelméhez való jog egyik elemeként, a magánélethez való jog a társadalom valamennyi tagját megilleti a közösség többi tagjával szemben, így védelme nem korlátozódik a sajtóra. A magánélethez való jog sérelmét elvileg bárki megvalósíthatja, aki mások személyével kapcsolatos információt a közösség felé közvetít, vagy ilyen információ közvetítését kontrollálja.

A sajtó és a média különböző formái a modern társadalomban az információ közösség felé való közvetítésének hagyományos és elsődleges eszközei, ezért természetes, hogy a magánéletnek az egyén és a közösség viszonyát meghatározó védelme középpontjába is a média került. A magánélethez való jog azonban nemcsak a médiával szemben kap védelmet, hanem a magántényt nyilvánosságra hozó vagy ebben közreműködő bármely személlyel szemben is. A magyar jog kontextusában ez elméletileg is következik a személyhez fűződő jogok abszolút szerkezetéből. Gyakorlati megvalósulását pedig jól mutatja az az eset is, amelyben egy pályázat kapcsán a helyi önkormányzat képviselő-testülete a felperes segély folyósítása iránti kérelmét tárgyalta olyan nyilvános ülésen, amelyet a helyi kábeltelevíziós hálózat is közvetített. Ennek során el-

²¹ Katja S. ZIEGLER: *The Princess and the Press: Privacy after Caroline von Hannover v. Germany*. In: ZIEGLER i. m. (2. lj.) 189–208.

²² Ulrich AMELUNG: *Der Schutz der Privatheit im Zivilrecht: Schadensersatz und Gewinnabschöpfung bei Verletzung des Rechts auf Selbstbestimmung über personenbezogene Informationen im deutschen, englischen und US-amerikanischen Recht*. Tübingen, Mohr Siebeck, 2002. 349.

²³ *Shulman v. Group W Productions, Inc.* (1998) 18 Cal. 4th 200 [74 Cal. Rptr. 2d 843, 955 P.2d 469], 243.

hangzott az az egyébként a felperes által a segély iránti igényének alátámasztásaként a kérelemben előadott tény is, hogy gyógyíthatatlan fertőző betegségben szenved. A közvetítés eredményeként a felperes közvetlen társadalmi környezete is tudomást szerzett erről a körülményről, és arra a felperes kiközösítésével reagált. A bíróság a felperes betegségének, a felperes közösségében való köztudomásúvá válásáért az alperes önkormányzat felelősségét megállapította, és kártérítés fizetésére is marasztalta.²⁴

Bár a magánélethez való jog sérelmének a sajtó útján való megvalósulása kapcsán a legfontosabb elveket a szabályozás és a gyakorlat az elmúlt száz év során jórészt részletesen és jól követhetően lefektette, úgy tűnik, hogy két kérdésben nagyon nehezen lehet megfogalmazni a jogalkalmazás számára a szükséges támpontokat. Az egyik ilyen kérdés a szólásszabadság (véleménynyilvánítás szabadsága) és a magánélethez való jog kollíziójának feloldása, a másik pedig azoknak a kereteknek a meghatározása, amelyek között a közszereplők magánélethez való joga érvényesül. További fejlődési tendenciát rajzol ki az internet használatának elterjedése, amely a magánélethez való jog védelme iránti igény újabb irányait fogalmazza meg.

2.3.2. Szólásszabadság és magánélet

Ha a jogrendszer azonos szintű jogok kollíziójával szembesül, az érdekütközés feloldására a jog belső logikájából nem vezethető le megfelelő megoldás. Ilyen helyzetekben a bíróságok a társadalmi értékrendből fakadó elvárásokat kitapogatva próbálják esetről esetre meghatározni, hogy az adott helyzetben melyik jog érvényesülése rontja le a másikat. Ezeknek a helyzeteknek nincsenek eleve adott megoldásai, és valószínűleg ilyen megoldási metódus általános érvénnyel nem is fogalmazható meg. Az eredmény ugyanakkor az, hogy az egyik fél köteles tőnni azt, hogy a jog nem biztosítja számára a jogvédelmet, annak ellenére sem, hogy egyébként az adott érdekét más helyzetben a jogrend védelemben részesítené. Ennek a kollízióknak a lehetősége független attól, hogy a jogrend a személyhez fűződő jog védelmét egységes személyiségvédelmi rendszerben biztosítja-e, amennyiben egyébként a jog által védett érdekek a társadalmi viszonyok hasonlatosságai miatt hasonlóak.

A magánélethez való jog legérzékenyebb és legfontosabb korlátja a szólásszabadság, illetőleg a véleménynyilvánítás szabadsága. Különösen azért oldható fel nehezen ez az érdekütközés, mert, ahogy láttuk, voltaképpen két, jogilag védett döntési és cselekvési szabadság ütközik egymással, amelyek között nem állítható fel általános prioritás. A szólásszabadság a társadalmi létnek, a magánélet védelme pedig az egyéni létnek az alapja. Ez a konfliktus a fő érvelési vonal a közéleti szereplők jogvédelme kapcsán is, amelyet külön fejezetben érintünk. A standard érvelés szerint ugyanis a közéleti szereplők, ismert személyiségek magánélete egyes részleteinek nyilvánosságához közérdek fűződik, és általában ezzel magyarázzák azt, hogy az ilyen személyek részére biztosított jogvédelem a magánélethez való jog kapcsán miért szűkebb. Általában egyetértés van abban is, hogy a szólásszabadság védelme nem terjed ki a magánpletykákra, mert azok védelemre nem érdemesek. Ugyanakkor nem teljesen igaz, hogy a szólásszabadság és a magán-

²⁴ BH1996. 582.

élethez való jog önmagukban egymást kizáró jogok lennének. Így például a két ember közötti, vagy kis csoporton belüli személyes kommunikáció védelme a magánélethez való jog biztosításával éppen a szólásszabadság érvényesülését tudja biztosítani.²⁵

Ezt az összefüggést a magánélet védelme és a társadalmi/politikai szabadságjogok gyakorlása között jól mutatja az a per, amelyet 2007-ben a *World Organization for Human Rights* (USA) indított az Amerikai Egyesült Államokban a Yahoo! ellen két kínai állampolgár, Wang Xiaoning és Shi Tao (Guao Quingsheng) nevében.²⁶ A kereset elsődleges jogi alapja az 1789-es *Judiciary Act* részét képező *Alien Tort Statute* (*Alien Tort Claims Act*)²⁷ volt, ténybeli alapja pedig az, hogy a Yahoo! kínai leányvállalata a kínai kormány részére olyan információt szolgáltatott a Yahoo! elektronikus levelezési rendszerét a demokratikus berendezkedés melletti kiálló 'szamizdat' anyagok megosztására használó felperesekről, amelyek alapján a kínai hatóságok őket – politikai tevékenységük miatt – letartóztatták és bebörtönözték. Az ügy végül egyezséggel zárult²⁸ (ez nem változtatott azon, hogy a felperes Wang Xiaoning a börtönből kilenc év szabadságvesztés letöltése után, 2012-ben szabadult), a tényállás és az általa felvetett problémák ugyanakkor jól prezentálják a szólásszabadság gyakorlásának és a magánélet védelmének a szoros kapcsolatát. Ez a felismerés vezetett azokhoz a szabályozásokhoz és bírói gyakorlathoz is, amely nem fogadja el jogszerűnek telefonbeszélgetések lehallgatását, az elektronikus levelezésbe való betekintést, vagy a felhasználók internethasználatának megismerését jogszabály alapján kiadott hatósági engedély nélkül. Ugyanez irányadó a munkáltató és a munkavállaló viszonyára is. Csak abban az esetben fogadható el jogszerűnek a munkáltató részéről a munkavállaló telefonbeszélgetéseinek, elektronikus levelezésének, vagy internethasználatának ellenőrzése, ha alapos okkal merül fel annak a gyanúja, hogy az alkalmazott ezzel visszaél.²⁹

A szólásszabadság és a magánélet védelmének viszonya kapcsán viszonylag könnyen adható az a válasz, hogy ha az egyébként a magánélethez való jog védelme alá tartozó kommunikáció

²⁵ Eric BARENDT: Privacy and Freedom of Speech. In: KENYON–RICHARDSON i. m. (19. lj.) 11–31.

²⁶ *Xiaoning v. Yahoo!, Inc.*, No. C07-02151 (N.D. Cal., 2007. november 13).

²⁷ Az amerikai Alien Tort Claims Act az Amerikai Egyesült Államok egyik legrégebbi – sokáig feledésbe merült – írott jogi normája, amely szerint az Amerikai Egyesült Államok kerületi bíróságai joghatósággal rendelkeznek minden olyan kártérítési ügyben, amelyet nem amerikai állampolgár indít a nemzetek jogának, vagy az Egyesült Államok által kötött nemzetközi szerződésnek a megsértése alapján. Az utóbbi harminc évben számos per indult amerikai bíróságok előtt emberi jogi jogsértések alapján kártérítési igények érvényesítésére multinacionális vállalatokkal szemben, amelyek fejlődő országok elnyomó rendszereit közvetve vagy közvetlenül támogatták, vagy annak előnyeit élvezték. Sokáig úgy tűnt, hogy az amerikai bíróságok (a Bush-kormányzat határozott törekvései ellenére) ezekben az ügyekben megállapítják a joghatóságukat akkor is, ha a felperes és az alperes sem amerikai állampolgár, vagy az Amerikai Egyesült Államokban honos gazdasági társaság, és a károkozás sem az Amerikai Egyesült Államok területén történt. Ez az emberi jogok védelmének egy különleges nemzetközi rezsimjé is eredményezhette volna, azonban az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága a *Kiobel v. Royal Dutch Petroleum Co.*, 133 S Ct 1659 (2013) ügyben a joghatóságot arra az esetre korlátozta, ha az ügynek szoros kapcsolata van az Amerikai Egyesült Államokkal, vélelmezve egyúttal az Alien Tort Statute extraterritoriális hatályának hiányát. Ez a döntés várhatóan visszaszorítja ezt az expanzív gyakorlatot. A jelentősebb ügyek egyébként eddig mindig egyezséggel zárultak, ez volt a Legfelsőbb Bíróság első érdemi döntése.

²⁸ Khurram Nasir GORE: Xiaoning v. Yahoo!: Piercing the Great Firewall, Corporate Responsibility and the Alien Tort Claims Act. 27 *Temple Journal of Science, Technology & Environmental Law*, 2008 tavasz, 97.

²⁹ BARENDT i. m. (25. lj.) 24.

tartalmának nyilvánosságra hozatalához közérdek fűződik, a közérdek előtt a magánérdeknek meg kell hajolnia, és ilyen helyzetben a magánéletbe való beavatkozást a kommunikáció tartalmának nyilvánosságra hozatalával az érintett feleknek tűrniük kell. Az eredmény azonban könnyen kontraproduktív lehet. A szólásszabadság és a magánélet védelme közötti viszony komplexitását jól mutatta meg az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának egy, a közelmúltban meghozott döntése. Az eset tényállása szerint egy rádióriporter a műsorában nyilvánosságra hozott egy lehallgatott mobiltelefon-beszélgetést, amelyben két szakszervezeti vezető tárgyalta a helyi iskola igazgatóságával. A riporter a rögzített beszélgetést egy olyan helyi szervezet vezetőjétől kapta, aki a szakszervezet követelését ellenezte.

A telefonbeszélgetés lehallgatását és nyilvánosságra hozatalát a jogi szabályozás tiltotta, ezért a beszélgetés rögzítése és a média útján való közzététele jogellenes magatartást valósított meg. Az amerikai bíróság számára a kérdés az volt, hogy a szövetségi szabályozás kikényszerítése nem eredményezi-e a riportert megillető szólásszabadság és a sajtót megillető jogok alkotmányellenes korlátozását. A bírók többsége, figyelemmel arra, hogy a riporter egyébként nem vett részt a lehallgatásban és a közzététel tartalma közérdeket érintett, azon az állásponton volt, hogy a szövetségi szabályozás alkalmazása alkotmányellenes eredményre vezetne, mert a beszélgetés közérdeket érintett, a közérdek védelme pedig prioritást élvez a magánéletbe való jog biztosításával szemben. Így a közérdek érvényesülése a magánéletbe való beavatkozást alátámaszthatja, és jogszerűvé teheti akkor is, ha egyébként a beavatkozás jogellenes lenne.

Különösen figyelemre méltó azonban a különvéleményt megfogalmazó Rehnquist bíró álláspontja, aki azzal érvelt a többségi állásponttal szemben, hogy az nem erősíti a szólásszabadságot, hanem éppenséggel gyengíti, méghozzá azzal, hogy megdönti emberek millióinak az elektronikus technológiába és elektronikus kommunikációba vetett bizalmát. Ennek a bizalomnak a hiánya azt eredményezi, hogy a szabad szóláshoz való jogukat ilyen módon nem gyakorolhatják.³⁰ A magánkommunikáció védelme – akár külön szabályozással, akár a bírói gyakorlat útján – ugyanis nemcsak a magánéletet védi, hanem a szólas szabadságát is. Egyébként a döntést az alapján is kritika érte, hogy a szakszervezeti vezetők a beszélgetéssel nem közérdekű kérdések megvitatásában akartak részt venni, hanem, még ha közérdekű kérdésekről is, de tisztán magántermészetű beszélgetést folytattak.

Abban az esetben tehát, ha a sajtó naplórészleteket vagy lehallgatott magánbeszélgetéseket hoz nyilvánosságra, a magánéletbe való beavatkozással a szólásszabadság érvényesülését is csökkenti.³¹ Voltaképpen hasonló érveléssel védte meg az amerikai Legfelsőbb Bíróság az újsággal szemben a riporter informátorának a lap ígérete szerinti anonimitáshoz való jogát, amikor az újság a cikk hitelességének növelése érdekében, az informátornak tett ígéretét megszegve a cikkben az informátor személyét is megjelölte. A lap jogsértő magatartását az informátorral szemben a bíróság megállapította, és kimondta azt is, hogy a szólas szabadságának alkotmányos joga nem eredményez immunitást a sajtó számára abban az esetben, ha az informátornak a névtelenség kapcsán tett ígéretét megszegi.³²

³⁰ *Bartnicki v. Vopper*, 532 US (2001) 514, 554.

³¹ *BARENDT* i. m. (25. lj.) 25.

³² *Cohen v. Cowles Media Co.*, 501 US (1991) 663.

Ez persze nem jelenti azt, hogy a szólásszabadság és a magánélet védelme közötti konfliktus ne lenne valós gyakorlati probléma. Különösen olyan helyzetben válhat érzékennyé és problematikussá ez a kapcsolat, amelyben két személy közösen birtokol a magánéletükre vonatkozó információt, és az egyikük nyilvánosságra akarja azt hozni, míg a másik szeretné azt a magánélet védelme körében, magáninformációként megőrizni. Ennek egyik jellemző példáját hozta az az amerikai eset, amelyben egy feleség az országos televízióban fedte fel, hogy a férje megerőszakolta a lányukat, és az ennek eredményeként született gyermekeket ő a saját fiaként nevelte fel. A volt férje, a lánya és az unokája együtt perelték őt felperesként a magánélethez való jogok megsértése alapján. A nyilvánosságra hozott információ a lehető legszemélyesebb természetű volt, de ez az ügy eldöntésében nem segített.

A szólásszabadság egyik legalapvetőbb eleme az a lehetőség, hogy valaki az életének a történetét elmondja, és ugyanúgy igaz az is, hogy a nyilvánosságra hozott információt a jog általában természetes módon tekinti a lány és a gyermeke (az alperes unokája), a magánélethez való jog keretében védett magántényének, mint ahogy az alperes feleség is ugyanilyen súllyal hivatkozhatott arra, hogy joga van azt felfedni. A bíróság az ügyet végül a feleség javára döntötte el, megállapítva, hogy az alperesnek joga volt a kérdéses tényt nyilvánosságra hozni.³³ Jellemzően ilyen konfliktus áll elő azokban a helyzetekben is, amelyekben közéleti szereplők átlagemberekkel kerülnek kapcsolatba; így például ha ismert közéleti szereplő prostituált szolgáltatásait veszi igénybe. Az információnak ilyen helyzetekben együttes jogosultjai a felek, nincs tehát meggyőző érv amellett, hogy az egyikük miért lenne köteles annak nyilvánosságra hozatalától a másik fél érdekében tartózkodni. Kivételt olyan helyzetek képezhetnek, amelyekben az egyik fél az információt szakmai tevékenysége körében szerezte (például orvosként vagy ügyvédként), ha a felek egyikét megtévesztették vagy sebezhetőségét kihasználták.³⁴

Éppen a szólásszabadság és a magánélethez való jog viszonya kérdőjelezheti meg egyébként az angol bíróságoknak a *Campbell*-ügyben elfoglalt, a magánélet védelmének végleges elfogadásaként számon tartott állásfoglalását is. A magánélet védelme az egyénre vonatkozó valós tények közlésének kontrollját jelenti. Így a jogvédelem szolgálhatja azt a célt is, hogy a társadalom adott személyekről kialakult, téves képet őrizzen. Vannak olyan tények, amelyek közlése a társadalomban ismert személyekről kialakított hamis képet fedi fel és korrigálja. Ha ismert személy, a magánélethez való jog védelmével, a róla kialakult valótlan képet tartja fenn (például hogy nem drogfüggő), profitál ebből a hamis képből. Az is igaz azonban, hogy a valós kép (például drogfüggőség) felfedése a társadalomban kialakult képzetek folytán aránytalan és tisztességtelen hátránnyal is járhat. A nyilvánosságra hozott információ lehet valós és pontos, de egyúttal alkalmas arra is, hogy az érintett személlyel szembeni társadalmi tiszteletet kisebb súlyú erkölcsi sérelem esetén is lerombolja.³⁵

Ahogy ezekből az ügyekből is látszik, a szólásszabadság és a magánélet védelme közötti kapcsolat nem két, ellentétes irányú jogosultság viszonyaként írható le, amelyek között bármely

³³ *Nancy Anonsen and Michael Anonsen, Individually and as next friends of William Boober, Jr. v. Phil Donahue, Multimedia Entertainment, Inc., Multimedia, Inc., Jose Pretlo, KTRK, Inc. d/b/a KTRK-TV, and Miriam Boober*, 857 SW2d 700 (1993) Court of Appeals of Texas, Houston (1st Dist.).

³⁴ Nicholas William BARBER: A Right to Privacy? In: ZIEGLER i. m. (2. lj.) 67–77.

³⁵ Uo., 75.

módon prioritás lenne megállapítható. Nem értelmes azt a kérdést feltenni, hogy a szólásszabadság vagy a magánélet védelme kell-e, hogy elsőbbséget kapjon a másikkal szemben, mert abban az esetben, ha a magánélethez való jogot az egyén autonóm döntési szférájaként határozzuk meg, a szólásszabadság leírható a magánélethez való jog egyik tartalmi elemeként is. Ezért a szólásszabadság és a magánélethez való jog kollíziója esetén általában két azonos tartalmú és azonos szinten védett jog gyakorlását kell a bíróságnak összemérnie. A szólásszabadságot többnyire a sajtóhoz kötik, és háttérbe szorul az a szemlélet, hogy a szólásszabadság valójában egyéni szabadságot jelent.³⁶ A szólásszabadság és a magánélethez való jog viszonyának mélyebb vizsgálata egyúttal azt is világossá teszi, hogy a szólásszabadság nem a sajtó szabadsága, hanem egyéni jogosultságként a személyiségi jog része.

2.3.3. Közszereplők magánélete

Az európai jogrendszerben általában elfogadott, hogy a társadalmi szerepvállalás egyik következménye a védelem átlagosnál alacsonyabb szintje. Ez abban is kifejeződik, hogy a közéleti szereplőknek nagyobb mértékben kell túrniuk a magánéletükbe való beavatkozást, mint a társadalom tagjainak általában. Az is általánosan elfogadottnak tűnik ugyanakkor, hogy a magánélethez való jog ezeket a társadalmi szereplőket is megilleti, közéleti szerepvállalásuk nem fosztja meg őket a magánélet védelmétől. Messze nem világos azonban, hogy kiket kell az ilyen, a beavatkozást nagyobb mértékben túrni köteles személyek körébe tartozónak tekinteni, és az sem, hogy hol és milyen szempontok szerint húzhatóak meg az őket még megillető jogvédelem határai.

Különös nehézséget okoz mindennek meghatározásában az, hogy a közszereplő fogalma ugyanolyan homályos és definiálhatatlan, mint a magánélet védelme általában. Ráadásul a közszereplők nem képeznek homogén csoportot. Vannak, akik maguk vállalják ezt a szerepet, és vannak, akik akaratlanul (például születésük folytán) kerülnek ebbe a helyzetbe. Vannak, akik részt vesznek társadalmi döntéshozatali folyamatokban, vannak azonban olyanok is, akik nem kerülnek ilyen helyzetbe, ugyanakkor a társadalmi szerepvállalásuk folytán formálják a társadalom tagjainak (elsősorban a fiataloknak) a személyiségét, befolyásolják az értékrendjüket, és példaként követik őket. Voltaképpen két, következetesen alkalmazható elv látszik kirajzolódni. Az egyik, hogy közszereplő elsősorban az lehet, aki a saját döntésénél fogva válik a közérdeklődés tárgyává, a másik pedig, hogy ezeket a személyeket is megilleti a magánélethez való jog, de ez a magánéletnek arra a szférájára korlátozódik, amelyet közérdek nem érint.

Hogy ennek a kérdésnek a megítélésében mennyire nem egységes a gyakorlat, jól mutatja az az ügy, amelyet a korábban már említett *Caroline von Hannover* vitt a strasbourgi EJEB elé.³⁷ Caroline keresetének az alapja az volt, hogy a német bíróságok nem biztosítottak neki megfelelő jogvédelmet akkor, amikor a kereseteinek csak részben adva helyt, egyes lapokat nem marasz-

³⁶ KOLTAY András: *A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban*. Budapest, Századvég, 2009. 144. skk.

³⁷ *Von Hannover v. Germany* (no. 1), no. 59320/00., 2004. június 24-i ítélet.

táltak olyan fotók megjelentetése miatt, amelyek őt a gyermekeivel, bevásárlás közben, egy barátjával egy étterem szeparált kerthelyiségében, és más hasonló, hétköznapi helyzetekben mutatták, valamennyi esetben az otthonán kívül. A német bíróságok álláspontja az volt, hogy Caroline von Hannover közszereplő, ezért el kell viselnie azt, hogy a személyes és családi életnek az otthonán kívüli eseményeiről a sajtó a közvéleményt tájékoztatja, akkor is, ha azok nem tartoznak a társadalmi szerepvállalás körébe. A német bírói gyakorlat és jogirodalom a személyek három kategóriáját alakította ki abból a szempontból, hogy a róluk készült fotók hozzájárulásuk nélküli megjelenését mennyiben kötelesek tűrni. Az első kategóriába a kortárs történelem személyiségeit sorolja, akik nem a társadalmi szerepük, hanem a személyük folytán tekintendők kiemelkedően fontosnak (*absolute Person der Zeitgeschichte*). Az ebbe a kategóriába tartozó személyek tűrni kötelesek a róluk készült fotók hozzájárulásuk nélküli megjelenését, bár ők sem kötelesek automatikusan tűrni bármely róluk készült kép nyilvánosságra hozását. A második kategóriába tartozónak az első kategóriába sorolt személyek környezetében lévőket tekintik (*relative Person der Zeitgeschichte*), akiket az első kategóriánál erősebb, de a harmadik kategóriánál alacsonyabb szintű védelem illet meg. A harmadik csoportba pedig az egyéb személyeket sorolja.

A német bíróságok Caroline von Hannovert, a monacói herceg idősebb nővérét az első kategóriába tartozó személynek minősítették, és ennek alapján utasították el a fényképek megjelenésének megakadályozására irányuló keresetét.³⁸ Amint ebből látszik, a német bíróságok és a német jogtudomány is statikus, a személy minősítésén alapuló megközelítést alakított ki. Az EJEB azonban, Caroline von Hannover kérelmének helyt adva, marasztalta Németországot, a kérdéses fényképek megjelenését az EJEE által is biztosított magánélethez való jog megsértésének minősítve. A döntés horderejét azonban igazából nem önmagában ez adja, hanem az, hogy a közszereplők magánéletének védett határát megvonva az EJEB a német joghoz képest eltérő megközelítést alkalmazott és önálló tesztet állított fel. Az EJEB egyrészt abból indult ki, hogy a kérdéses fotókon végzett tevékenység tisztán magántermészetű volt, és nem volt kapcsolatban semmilyen közéleti szerepvállalással, másrészt pedig a védelem határának megvonásánál funkcionális megközelítést alkalmazott. A döntés voltaképpen nem a közszereplőt, hanem a közszereplést tekintti a korlátozott védelem döntő faktorának, és nem a személyt, hanem a nyilvánosság felé közvetített információt minősíti.

Az EJEB által alkalmazott teszt funkcionális, és nem személyhez kötött megközelítést tükröz. Abból indul ki, hogy különbséget kell tenni egyfelől olyan, például politikusokra vonatkozó tények közlése között, amelyek a demokratikus társadalomban a társadalmi vitákhoz járulnak hozzá, másfelől pedig az egyének magánéletéhez kapcsolódó tények közlése között, különösen olyan személyek kapcsán, akik semmilyen hivatalt nem töltenek be. Az előbbi esetben ugyanis a sajtó a demokrácia örök alapvető fontosságú szerepét tölti be, a másodikban azonban ilyenről nincsen szó. Olyan fényképek közlése, amelyek egyedüli célja az olvasóközönség kíváncsiságának kielégítése a kérelmező magánélete egyes részleteinek nyilvánosságra hozatalával, nem tekinthető olyannak, ami közérdekű társadalmi vitákhoz járul hozzá, akkor sem, ha a sérelmet szenvedett fél egyébként közismert személy. A megközelítés ráadásul a funkcionális

³⁸ ZIEGLER i. m. (21. lj.) 191.

megközelítésnek is szűkebb értelmezéséből indul ki, amennyiben azt hivatali szerepvállaláshoz köti. Márpedig Caroline von Hannover Monacóban semmilyen hivatali funkciót sem tölt be. Ez a megközelítés nem csak a német felfogás³⁹ újragondolását teheti szükségessé.

A közszereplőket megillető jogvédelem korlátait a magyar jog is személyhez kötötte, bár a német bírói gyakorlatnál konkrétaltabb módon határozza meg. Közszereplőnek azok a személyek minősülnek, akik nyilvános közéleti szereplést vállalnak, vagy a közélet alakulására jelentős befolyással bírnak.⁴⁰ A magyar bírói gyakorlatban és jogirodalomban a közszereplők személyiségvédelmének a magánélethez való jog kontextusában való megközelítésére még nem került sor, a képmáshoz való jog szempontjából való vizsgálat azonban számos alkalommal felmerült. Ennek a gyakorlatnak az eredményei abban összegezhetők, hogy közéleti szereplőnek minősülnek azok, aki valamilyen közéleti jellegű nyilvános tevékenységet végeznek vagy döntéseket hoznak.⁴¹ Ez a megközelítés nem mond ellent alapvetően az EJEB tesztjének, azonban, hasonlóan a német gondolkodáshoz, személyhez, és nem közszerepléshez kötött. A funkcionális megközelítés alkalmazása összhangban van az EJEB-nek a *von Hannover v. Germany* ügyben elfoglalt álláspontjával, annyiban azonban továbbgondolásra szorul, hogy a teszt középpontjában a társadalmi tevékenységnek és nem a személyi minősítésnek kell állnia. Különösen vonatkozik ez azokra a közéleti szereplőkre, akik hivatalt nem vállalnak és társadalmi döntésekben nem vesznek részt. A magánélethez (képmáshoz) való jog érvényesülése szempontjából pedig – az EJEB döntéséhez hasonlóan – világosabb jogalkalmazási szempontok megfogalmazására van szükség.

A joggyakorlat középpontjában, a közszereplők képmáshoz való joga kapcsán elsősorban a szeméremértő, lejárató célzatú, a személyiség megítélését, emberi méltóságát csorbító ábrázolások álltak.⁴² Hiányzott azonban az a teszt, amely a magántények és a magánélet eseményeit rögzítő fényképek közlésének megengedettségre lenne alkalmazandó. Más megfogalmazásban ez azt jelenti, hogy a magyar jog – hasonlóan egyébként általában a kontinentális jogokhoz – a jogvédelem középpontjába nem az egyén döntési szabadságát, hanem az emberi méltóság védelmét állítja. A védett jogi érdek sokkal inkább az emberi méltóság, mint a személyek önrendelkezési joga. Ezt a szemléletet erősíti a Ptk. 2:42. §-ában foglalt rendelkezés is, amely – összhangban az alkotmányos megközelítéssel – a személyiségi jogvédelem alapértékeként az emberi méltóságot határozza meg és tekinti a személyiségi jogok forrásának. A képmáshoz való jog kapcsán azonban a magyar bírói gyakorlat is az európai tendenciákkal összhangban lévő megközelítést követi, amikor a közszereplőről készült fénykép nyilvánosságra hozatalát csak az érintett hozzájárulásával tekinti jogszerűnek, ha az nem az érintett közszerepléseivel összefüggésben és a közéleti megnyilvánulásai által meghatározott keretek között történik.⁴³

A *von Hannover v. Germany (no. 1)* ügy sok tekintetben mérföldkő a közszereplők személyiségi jogainak védelme körében. Nem ad azonban teljes tesztet a közszereplők fogalmára, valamint a jogvédelem határait a magánélethez való jog egyéb aspektusai tekintetében. Nemcsak

³⁹ Uo., 195.

⁴⁰ TATTAY Levente: *A közszereplők személyiségi jogai*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2007. 19.

⁴¹ Uo., 153.

⁴² Uo., 155.

⁴³ BH2006. 282. A döntés által tükrözött állásfoglalás a Ptk. alkalmazásában továbbra is fenntartható.

hivatali funkciót betöltő személyek esetében indokolt a jogvédelem szintjének csökkentése, hanem olyan társadalmi szereplők esetében is, akik a saját döntésük alapján vállalnak társadalmi nyilvánosságot, továbbá azt, hogy szereplésükkel formálják a közvéleményt, a társadalom tagjai személyiségének fejlődését és a társadalmi viselkedési mintákat. A *Campbell*-ügy egyik lényeges vonása az angol bíróságok számára az volt, hogy az ismert és többek által követendő példának tekintett fotómodell, akire sokan felnéztek, nyilvánosan tagadott olyan tényeket, amelyek a megítélését erőteljesen negatív irányba befolyásolták volna.

A modell által tagadott tények valóságának nyilvánosságra hozatala így közvetett társadalmi jelentőséggel bírt, amennyiben megakadályozta, hogy a felperesről a társadalomban hamis kép éljen. Az angol bíróság számára nem is az jelített problémát, hogy a cikk rámutatott a fotómodellnek az általa tagadott drogfüggőségére, mert ez még nem valósított volna meg jogsértést, hanem az, hogy a kezelés helyszínét felismerhetővé tette, és ezáltal megingatta a felperesnek a helyszín védettségébe vetett bizalmát. Ez veszélyeztette a drogtérápia sikerességét és a felperes felépülését,⁴⁴ ami viszont túllépett a valóság feltáráshoz fűződő érdekek védelmén. A hivatali funkciót be nem töltő személyek esetében a közszereplői minőséget a társadalmi szerepvállalás és a másokra gyakorolt személyiségformáló hatás alapozza meg. Az ő esetükben a magánélet védelmének korlátját az jelenheti, ha a nyilvánosságra hozott tények nem hozhatóak összefüggésbe a tevékenységük társadalmi hatásával.

A közszereplők magánéletének védelme kapcsán alkalmazandó teszt eltérő lehet a magánélet egyes aspektusai kapcsán. Míg ez a megközelítés a személyre vonatkozó tények közlésének és fényképek megjelentetése körében jól használható lehet, a magánlakás és a magánbeszélgetés, illetőleg a magánlevelezés feltétlen védelme indokolt a közszereplők esetében is. Ha a magánéletnek ezeket a vonatkozásait is kiveszi a jog a védelem alól, az az egyéni lét olyan elemeibe vetett bizalmat is aláássa, amely nélkül a személyiség szabad kibontakozása és fejlődése elképzelhetetlen. A magánélethez való jog sérelme a magántények nyilvánosságra hozatalával egyébként akkor is megállapítható, ha az az emberi méltóság csorbitására nem alkalmas. A védett jogi érdekek a magánélethez való jog esetében nem az egyén társadalmi megítélése, hanem a magánautonómia, az önmeghatározás és a személyiség szabad kibontakozásának biztosítása.

2.3.4. *A right to privacy* a *right of publicity*ig: a magánélet kereskedelmi értéke

A magánélethez való jog központi eleme az egyén rendelkezési szabadsága életének és személyének egyes megjelenési formái fölött. A magánlakás védelmét nem sérti, ha oda valakit a fél maga enged be, a képmás és a hangfelvétel közzététele nem jogsértő a jogosult hozzájárulásával, mint ahogy nem valósít meg jogsértést a magántények és a magánkommunikáció nyilvánosságra hozatala sem, ha ahhoz az érintettek hozzájárultak. A modern marketing egyik jellemző trendje annak felismerésén alapszik, hogy ha a termék vagy a szolgáltatás a vásárlóközönség számára ismert és népszerű személyiséggel kapcsolható össze, a termék vagy a szolgáltatás piacképessége fokozható. A személyiségnek a magánélet védelme körébe tartozó egyes jegyei (jellem-

⁴⁴ *Campbell v. MGN Ltd.*, [2004] UKHL 22.

zően a név, a képmás és a hang) így – hasonlóan a tulajdonjog tárgyaihoz – hasznosíthatók, ennél fogva pedig kereskedelmi értékkel bírnak. A kereskedelmi értéket az érintett személy társadalmi ismertsége, hírneve határozza meg. A személyiségnek ezek a piacképes megnyilvánulásai nem esnek a szellemi alkotásokra vonatkozó szabályozás hatálya alá, bár azokhoz hasonlóan maguk is piacképes jószággá válnak, ha a jog a felhasználás engedélyezését monopolizálja azzal, hogy csak a jogosult hozzájárulásával tekinti azt jogszerűnek. Márpedig a jogvédelem biztosításából ez is szükségszerűen következik.

Az Amerikai Egyesült Államokban a személyiség attribútumainak felhasználására, és annak engedélyezésére a személy számára a magánélet védelmével biztosított jog, a *right of publicity* az elmúlt száz év jogfejlődése során a szellemi tulajdonhoz hasonló forgalomképes jogosultsággá vált. A magánélet védelme tulajdonképpen tulajdonba csúszott át, amennyiben a *right of publicity* alapján az egyén megakadályozhatja a személyiségének a hozzájárulása nélkül kereskedelmi célra való használatát, és biztosítja számára azt, hogy személyiségének megjelenési formáira vonatkozó kizárólagos hasznosítási jogot biztosítson más személyek számára, akik ezt harmadik személyekkel szemben is kikényszeríthetik.⁴⁵ A kereskedelmi értéket hordozó ismert személyek a nevük, képmásuk, hangjuk stb. marketing célú felhasználását ellenérték fejében engedélyezhetik, és ezzel a személyiség e megjelenési formáiból a szellemi alkotásokhoz fűződő jogokhoz hasonló⁴⁶ piacképes termék vált.

A jognak ez a fejlődése szükségszerű volt, hiszen a jogvédelem megtagadása engedély nélküli felhasználás esetén a felhasználókat jogalap nélkül, az érintett személy jogainak a megsértése árán juttatná vagyoni előnyhöz. Ez az eredmény pedig egyik jogrendszerben sem elfogadható.

Abban azonban már nem egységesek a jogrendszerek, hogy az érintett személy halála után szükség van-e a leszármazottak, örökösök vagy más jogutódok engedélyére a kereskedelmi célú felhasználáshoz. Így például az angol bíróság jogszerűnek tekintette az Elvis Presley-emléktárgyak forgalmazását az énekes örökösének hozzájárulása nélkül, míg a német bíróság előtt Marlene Dietrich lánya sikerrel érvényesített kártérítési igényt egy kereskedővel szemben, aki engedély nélkül használta a híres énekesnő nevét, aláírását és képmását a termékei kelendőségének fokozása érdekében. Megalapozott az a felvetés is, hogy ezek a különbségek hátrányosan érinthetik az Európai Unió belső piacát, mert akadályozhatják az áruk szabad mozgását. A szerzők mellett érvelnek, hogy az EJEE alapvető jogokat biztosító rendelkezéseiből az a kiindulópont vezethető le, hogy a személyiség jegyeinek engedély nélküli kereskedelmi használata jogsértő magatartás.⁴⁷

A *right of publicity*hez hasonló, dologi hatályú védelemmel biztosított, forgalomképes jogosultság elismerése nem illeszkedik a magyar polgári jog dogmatikai rendszerébe, amely kizárólagosan átengedhető, harmadik személyekkel szemben is védett (abszolút szerkezetű) és átruházható alanyi jogokat csak törvényben nevesített formában tételez. A személyiség egyes megjelenési formáit a polgári jog nem tekinti ilyen jogosultságnak. Nagyon hasonló folyamat

⁴⁵ Huw BEVERLEY-SMITH – Ansgar OHLY – Agnès LUCAS-SCHLOETTER: *Privacy, Property and Personality*. Cambridge, CUP, 2005. 65.

⁴⁶ Uo., 5.

⁴⁷ Uo., 4.

játszódott le azonban a *know-how* kapcsán is, amennyiben személyhez fűződő jogként védett műszaki ismeret kizárólagos, harmadik személyekkel szemben is védett átruházását a joggyakorlat és a jogtudomány a forgalomképességet biztosító alanyi jog hiányában is elfogadta. Nem kizárt, hogy a személyek képmásával, hangfelvételével és személyiségük egyéb megjelenési formáival (például aláírás, név) kapcsolatos felhasználási jogokat a magyar jog a *know-how*-hoz hasonlóan forgalomképes *in rem* jogosultságnak tekintse, túllépve a magánjog dogmatikai keretein. Ugyanazok az érdekek, amelyek a személyiség megjelenési formáinak a kereskedelmi célú felhasználásához kötődnek, valószínűleg a magyar jogban is indokolttá és szükségessé teszik ezt.

2.4. Az internet szerepe

Az internet használatának gyors elterjedése több szempontból is új kontextust jelent a magánélet védelmében. Az internet nem teszi szükségessé a magánélethez való jog tartalmi felülvizsgálatát, szükségessé teszi azonban a személyes kommunikáció módjának és a kommunikáció technikai lebonyolításával kapcsolatos jogi és morális felelősségi kérdések újragondolását.⁴⁸ Az internet különlegességét ebből a szempontból több tényező együttesen eredményezi. Az egyik ilyen tényező az internetes *kommunikáció interaktivitása*, amely képes rendkívül nagy mennyiségű személyes információt felhalmozni. Az információ nagy részét a felhasználók maguk generálják, akár internetes párbeszédekben, akár műholdas helymeghatározás (GPS) használata során, vagy egyszerűen internetes alapú telefon használatával. Mindezek a tevékenységek olyan nyomot hagynak, amelyek mások számára is hozzáférhetők. Ugyanakkor a felhasználók döntési helyzetben vannak. Eldönthetik, hogy felfedik-e kilétüket, hogy hozzájárulásukat adják-e bizonyos tevékenységekhez, vagy egyszerűen azt, hogy egy adott honlapot látogatnak-e vagy sem.

Egy további sajátosság az adatforgalom egyre növekvő kapacitásában rejlik, amely újabb és újabb szolgáltatásokat és a kommunikáció további módjait tesz elérhetővé. Az internet alapú televíziózás például lehetővé teszi az adott előfizető televíziós szokásainak feltérképezését, így őt a célzott reklám pontosan meghatározott időpontban érheti el. Az internet nyitott természete és a használathoz kapcsolódó sokféle alkalmazás is különleges faktor. Ezekkel könnyen elérhetővé és többszörözhetővé válnak fényképek, önéletrajzok, és a kommunikáció csatornáit sem tudnak teljes biztonságot nyújtani. A jogsértések megakadályozását és szankcionálását pedig lehetetlenné teszi a hálózat globális jellege. Az adatforgalom határokon át ível, és a nemzeti szuverenitást is újraértelmezi.⁴⁹ A sajtó mint információt közvetítő közeg szerepét egyre inkább internetszolgáltatók, honlapok üzemeltetői és fenntartói veszik át, és ők vannak abban a helyzetben, hogy az áramló információt kontrollálják. Ez előtérbe helyezi az ő felelőségüket a magánélethez való jog olyan természetű megsértése esetén, mint a személyes kommunikáció vagy

⁴⁸ Raymond WACKS: Privacy in Cyberspace: Personal Information, Free Speech and the Internet. In: Peter BIRKS (szerk.): *Privacy and Loyalty*. Oxford, Clarendon, 1997. 92–112.

⁴⁹ Yves POULLET – J. Marc DINANT: The Internet and Private Life in Europe: Risks and Aspirations. In: KENYON–RICHARDSON i. m. (19. lj.) 60–90, 62. skk.

személyes adatok mások általi megismerhetősége. Az ő esetükben azonban a sajtó szabályozásának hagyományos eszközei az internet természete által előidézett kockázatok kezelésére nem működnek.

Az internet és a magánélet védelme (*e-privacy*) mind a személyes adatok és információk, mind pedig a személyes kommunikáció védelme szempontjából egyre nagyobb szerepet fog kapni az elkövetkező évtizedekben. Az európai kontextus ugyanakkor megköveteli a nemzeti jogok egységesülését ebben a tekintetben is, aminek gátját képezik a nemzeti jogok közötti megközelítésbeli különbségek és a kártérítési jogi rendszerek közötti eltérések is. Ennek a problémának a kiküszöbölésére van, aki egyenesen egy egységes *e-privacy* felelősségi rendszer megteremtését javasolja.⁵⁰

3. Mit tanulhat mindebből a magyar polgári jog?

A magánülethez való jogot a Ptk., a korábbi szabályozástól eltérően, nevesített személyiségi jogként fogalmazza meg, a személyes szabadság és a magánlakás védelmével együtt.⁵¹ A jogalkotó lépése annyiban logikus, hogy így a Ptk. szövege összhangban van az EJEE 8. cikkelyében foglalt rendelkezéssel. Ezzel azonban a jogalkotó egy rendkívül bizonytalan tartalmú, és homályos kontúrokkal bíró fogalmat emelt a közvetlenül alkalmazandó norma szintjére. A kérdés az, hogy a magánülethez való jog fog-e a gyakorlatban önálló, a magánlakás sérthetetlenségéhez, a képmáshoz, a hangfelvételhez és a személyes adatok védelméhez való joghoz képest saját, külön tartalmat kapni, vagy úgy fogjuk kezelni ezeket a külön nevesített formában is védett jogokat, mint amelyek a magánélet védelmének konkretizált formái, ahogy ezt egyébként más, egységes személyiségvédelmen alapuló jogrendszerek is teszik, és ahogy az eddig is megjelent a magyar joggyakorlatban.

A magánülethez való jog a magánjogi jogviszonyokban valójában ritkán kaphat a magánlakás, képmás, a hang, a hangfelvétel, a személyes adatok és a magánkommunikáció védelmét meghaladó értelmezést. Amennyiben mégis, úgy a magánülethez való jognak ezekhez a nevesített személyiségi jogokhoz képest hézagkitöltő szerepe lehet. Így a helyes megközelítésnek a magyar polgári jog személyiségvédelmi rendszerében az tűnik, ha a magánülethez való jog ezen a hézagkitöltő szerepen túlmenően nem kap önálló, *sui generis* tartalmat és értelmezést. A magánülethez való jog nevesítése a Ptk.-ban ugyanakkor valószínűleg még jobban össze fogja mosni az alkotmányos és a magánjogi védelmi szintet és tartalmat. A Ptk. 1:2. § (1) bekezdésében foglalt értelmezési szabállyal megnyílik az Alaptörvény VI. cikkelyének kapcsán az Alkotmánybíróság jogértelmezésének közvetlen érvényesülése azokban a magánjogi jogviszonyokban, amelyekben a magánülethez való jog tartalmi meghatározásának és a védelem korlátainak meghatározása merül fel.

⁵⁰ Miquel MARTÍN-CASALS: *E-Privacy: An Old Tort in New Clothing?* In: Helmut KOZIOL – Barbara C. STEININGER (szerk.): *European Tort Law 2002*. New York, Springer, 2003. 2–34.

⁵¹ Ptk. 2:43. § b) pont.

A szólásszabadság (sajtószabadság, véleménynyilvánítás szabadsága) és a magánélethez való jog viszonyát általában egymással ellentétes irányú, szembenálló jogként szokták leírni. Ezzel szemben a szólásszabadság és a magánélethez való jog szorosan összefügg egymással, és a szólásszabadság gyakran jelenik meg a magánélethez való jog megnyilvánulásaként. A szólásszabadság ugyanis a magánjogi jogviszonyok síkján és rendszerében nem elsősorban a sajtó vagy a média szabadsága, hanem egy másik fél jogosultsága. A kérdés a sajtó és a média vonatkozásában nem akként merül fel, hogy a sajtószabadság erősebben védett-e a magánélethez való jognál, hanem akként, hogy a magánélethez való jog sérelmét a közérdek érvényesülése kellően alátámasztja-e. A közérdeket elsősorban a demokratikus társadalom működésének biztosítása támaszthatja alá. A sajtó beavatkozása mások magánélethez való jogába annyiban támasztható alá, amennyiben a sajtó a demokrácia 'örkutyájának' szerepét tölti be. A társadalom kíváncsiságának kielégítése még akkor sem kellő alap a magánéletbe való beavatkozáshoz, ha egyébként a társadalmi döntéshozatalban szerepet játszó személyekről van szó. Olyan ismert személyek esetében, akik nem a társadalmi döntésekben betöltött szerepük folytán kerülnek az érdeklődés középpontjába, hanem ezért, mert a társadalom tagjai számára követendő példát és viselkedési mintákat jelentenek (előadóművészek, modellek, televíziós személyiségek stb.), a szerepvállalásuk folytán kell, hogy elviseljék a magánéletükbe való beavatkozást, amennyiben az a társadalomban róluk alkotott valós és igaz kép kialakításához szükséges.

A közszereplők személyiségi jogainak védelme körében a gyakorlatnak azt a vonulatát kellene erősíteni, amely a közszereplő csökkentett védelmének határait funkcionális megközelítéssel a helyezethez, azaz a közszerepléshez kötve húzza meg, és a közszereplőt nem alanyi alapon határozza meg. A közszereplőket megillető jogvédelem határainak megvonása során a csökkentett védelem határait, a közérdek általi alátámasztottság szempontja szerint helyes megvonni. Erősen megfontolásra érdemes, hogy a magánkommunikáció közszereplők esetében is védett legyen, akkor is, ha annak tartalma közérdeket érint. Ellenkező megközelítés a kommunikáció csatornáiba vetett általános bizalmat ássa alá.

Általános problémaként a magyar jog is egyre nagyobb mértékben szembesül az internet által hozott kihívásokkal, amelyeket részben technikai, részben közjogi eszközökkel lehet megfelelően kezelni, de tudatossá kell válniuk az internethasználat következményeinek és kockázatainak is a személlyel kapcsolatos információk áramlása kapcsán. Ez utóbbi kockázatokat a jog az internet hálózatos felépítése, az adatáramlás nyitottsága, és a hálózat globalizált jellege miatt csak részlegesen tudja kezelni, ezért kiemelten nagy szerepe van az egyén védekezésének az internetes adatforgalommal járó kockázatokkal szemben.

A magyar jogban is választ kell adni a személyiség egyes megjelenési formáinak kereskedelmi célú felhasználásával kapcsolatban felmerülő kérdésekre. A név, képmás, aláírás, hang stb. felhasználására adott kizárólagos jogosultságok in rem védelmét és forgalomképességét a jognak el kell fogadnia, hasonlóan a know-how átengedése és védelme kapcsán kialakult gyakorlathoz. A személy halála utáni jogvédelmet a kegyeleti jog nem tudja jól kezelni, mert az az emberi méltóság sérelméhez kötve, az elhunyt személy emlékének megsértését tekinti jogellenes magatartásnak. Bár a versenyjogi szabályozás a tisztességtelen piaci magatartás generálklauzulá-

jával⁵² erre sok esetben megfelelő választ adhat, mindenképpen szükséges általában is végiggondolni a magyar jogban a személyiség megjelenési formáinak kereskedelmi célú felhasználását, amelyet a polgári jog rendszerében is el kell helyezni és kezelni kell, figyelemmel a személyiségvédelmi szabályaira is.

⁵² A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tpv.) 2. §.